

Marta Mackiewicz*

Przedawnienie roszczeń odszkodowawczych z tytułu szkody wyrządzonej naruszeniem krajowego i unijnego prawa konkurencji

Spis treści

- I. Wprowadzenie
- II. Przedawnienie roszczeń poszkodowanych przedsiębiorców – ustawa o roszczeniach
 1. Szkody wyrządzone naruszeniem prawa konkurencji, które nastąpiło po dniu 27 czerwca 2017 r.
 2. Szkody wyrządzone naruszeniem prawa konkurencji, które nastąpiło przed 27 czerwca 2017 r.
- III. Orzecznictwo krajowe odnośnie do przesłanek początku biegu przedawnienia
- IV. Wykładnia przesłanek początku biegu terminów przedawnienia w świetle orzecznictwa TSUE
- V. Wnioski

Streszczenie

Celem wprowadzenia ustawy z dnia 21 kwietnia 2017 r. o roszczeniach o naprawienie szkody wyrządzonej przez naruszenie prawa konkurencji¹ (ustawa o roszczeniach) było umożliwienie przedsiębiorcom skutecznego dochodzenia roszczeń odszkodowawczych od sprawców naruszenia prawa konkurencji. Przedawnienie tego typu roszczeń deliktowych uregulowano w sposób kompleksowy, zabezpieczający interesy poszkodowanych w art. 9 ustawy o roszczeniach. Wydłużony do 5 lat termin przedawnienia, wraz z korzystnymi dla poszkodowanych warunkami rozpoczęcia jego biegu i zawieszenia, dotyczy jednak tylko roszczeń o naprawienie szkody wywodzonych z naruszenia prawa konkurencji, które powstało po jej wejściu w życie (27 czerwca 2017 r.).

W przypadku roszczeń wywodzonych z naruszenia prawa konkurencji, które nastąpiło przed wejściem w życie ustawy o roszczeniach, zastosowanie ma reguła przejściowa i krótszy – 3-letni termin przedawnienia. Wnikliwa lektura reguły przejściowej na tle stanów faktycznych spraw, w których szkoda wywodzona jest z naruszenia prawa konkurencji, ujawnia istotne problemy co do wykładni przesłanek początku biegu terminu przedawnienia. Naruszenie prawa konkurencji nie stanowi „typowego deliktu”. Zwykle mamy do czynienia z czynem ciągłym, którego skutki są rozciągnięte w czasie. Poziom skomplikowania relacji handlowych między uczestnikami zakazanych zachowań, potajemny charakter takich czynów i wynikające z tego trudności w identyfikacji bezpośrednich sprawców szkody oraz pozyskania materiału dowodowego, sprawiają, że wykładnia przesłanek warunkujących początek biegu przedawnienia oparta o wąskie ich rozumienie

* Doktor nauk prawnych, związana z Akademią Leona Koźmińskiego w Warszawie, adwokat – counsel w Kancelarii Maruta Wachta Sp. J.; ORCID <https://orcid.org/0000-0001-8005-2342>.

¹ Dz. U. 1132 z 21.04.2017 r.

na gruncie prawa krajowego, uniemożliwia, a co najmniej poważnie utrudnia dochodzenie tego typu roszczeń. Niniejsze opracowanie ma na celu przedstawienie wątpliwości interpretacyjnych, ale i możliwości takiej wykładni przesłanek początku biegu terminu przedawnienia, która będzie zgodna z zasadą skuteczności i równoważności prawa unijnego. Nadto, w przypadku roszczeń opartych o naruszenie wyłącznie krajowego prawa konkurencji, proponowana wykładnia stanowić będzie zachętę do faktycznego korzystania z instytucji *private enforcement*, przy jednoczesnym zachowaniu podstawowej funkcji instytucji przedawnienia – pewności prawa (stabilizacji porządku prawnego).

Słowa kluczowe: *private enforcement*; przedawnienie; efektywność/skuteczność prawa Unii Europejskiej; odpowiedzialność odszkodowawcza; czyn ciągły; naruszenie prawa konkurencji.

JEL: K21, K41, K42

I. Wprowadzenie

Ustawa o roszczeniach weszła w życie dnia 27 czerwca 2017 r. Stanowi ona implementację Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/104/UE w sprawie niektórych przepisów regulujących dochodzenie roszczeń odszkodowawczych z tytułu naruszenia prawa konkurencji państw członkowskich i Unii Europejskiej, objęte przepisami prawa krajowego² (dyrektywa odszkodowawcza). Dyrektywa odszkodowawcza w założeniu ustawodawcy unijnego miała na celu zapewnienie podmiotom poszkodowanym czynami naruszającymi prawo konkurencji skutecznego³ dochodzenia naprawienia szkody w trybie prywatno-prawnym (w drodze indywidualnych roszczeń odszkodowawczych w cywilnym procesie kontradyktoryjnym). Do dnia wejścia w życie ustawy o roszczeniach, dochodzenie roszczeń odszkodowawczych z tytułu naruszenia prawa konkurencji (przede wszystkim z umowy cenowej) na gruncie prawa polskiego było istotnie ograniczone, zarówno na gruncie przepisów materialnych, ale przede wszystkim proceduralnych (brak możliwości pozyskania dowodów objętych tajemnicą przedsiębiorstwa w toku postępowania przed organem regulacyjnym – Prezesem UOKiK). Sankcja za naruszenie prawa konkurencji miała i ma przede wszystkim charakter publiczno-prawny, tj. kara pieniężna nakładana przez Prezesa UOKiK w drodze decyzji administracyjnej. Ustawa o roszczeniach ma m.in. na celu eliminację wskazanych przeszkód proceduralnych, jak również materialnych. Wydaje się, że dyrektywa odszkodowawcza zmierza do zapewnienia poszkodowanym naruszeniem prawa konkurencji w państwach członkowskich, podobnego standardu ochrony w obszarze prawa prywatnego, jaki jest dostępny na gruncie amerykańskiego prawa konkurencji (Olin, 2015).

Niemniej jednak analiza treści ustawy o roszczeniach oraz dyrektywy odszkodowawczej na tle krajowej i unijnej regulacji publiczno-prawnej dotyczącej ochrony konkurencji, tj. ustawy z dnia

² Dz. U. UE. L 349.

³ W motywie 11 Dyrektywy odszkodowawczej, nie narzuca ona państwom członkowskim konieczności wprowadzenia szczególnych warunków m.in. w odniesieniu do odpowiedzialności, adekwatności lub winy. Warunkiem jest jednak zgodność krajowych regulacji z orzecznictwem TSUE oraz zasadą skuteczności i równoważności. Oznacza to, że przepisy krajowe, będące podstawą odpowiedzialności odszkodowawczej z tytułu naruszenia prawa konkurencji, nie mogą być formułowane lub stosowane tak, by korzystanie z gwarantowanego w TFUE prawa do odszkodowania stało się nadmiernie utrudnione lub praktycznie niewykonalne.

16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów⁴ (uokik) oraz art. 101 TFUE⁵, jak również orzecznictwa krajowego i TSUE na gruncie odpowiedzialności odszkodowawczej przedsiębiorców, ujawnia szereg zagadnień prawnych o charakterze problemowym, które w praktyce mogą skutkować niewielkim zainteresowaniem poszkodowanych w dochodzeniu tego typu roszczeń albo czynić ich dochodzenie nadmiernie utrudnionym.

Jednym z takich zagadnień jest kwestia przedawnienia roszczeń poszkodowanych przedsiębiorców. Ryzyko szybkiego upływu terminu przedawnienia determinuje w dużym stopniu skuteczność dochodzenia roszczeń odszkodowawczych o charakterze ciągłym, których skutki rozciągnięte są w czasie.

II. Przedawnienie roszczeń poszkodowanych przedsiębiorców – ustawa o roszczeniach

1. Szkody wyrządzone naruszeniem prawa konkurencji, które nastąpiło po dniu 27 czerwca 2017 r.

Ustawa o roszczeniach co do zasady ma zastosowanie do roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej przez naruszenie prawa konkurencji, które nastąpiło po jej wejściu w życie.

W sytuacji zatem wyrządzenia szkody wynikającej z naruszenia prawa konkurencji, które nastąpiło po wejściu w życie ustawy o roszczeniach, dochodzenie roszczeń odszkodowawczych odbywa się na zasadach materialnych i proceduralnych określonych w ustawie o roszczeniach. W takiej „klasycznej” sytuacji w zakresie przedawnienia roszczeń poszkodowanego przedsiębiorcy zastosowanie ma art. 9 ustawy o roszczeniach. Zgodnie z jego treścią termin przedawnienia, o którym mowa w art. 442¹ § 1 zdanie pierwsze k.c.⁶ wynosi pięć lat, a jego bieg nie rozpoczyna się przez czas trwania naruszenia. Bieg terminu przedawnienia, o którym mowa w art. 442¹ § 1 zdanie drugie k.c., rozpoczyna się od dnia zaprzestania naruszenia.

Należy mieć jednak na uwadze, że w art. 33 ustawy o roszczeniach ustawodawca dokonuje zmian w dotychczasowym brzmieniu art. 442¹ § 1 k.c. Zgodnie z jego nową treścią „§ 1. Roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym ulega przedawnieniu z upływem lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się albo przy zachowaniu należytej staranności mógł się dowiedzieć o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia. Jednakże termin ten nie może być dłuższy niż dziesięć lat od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę”. Wedle poprzedniego brzmienia art. 442¹ § 1 k.c. wystarczające było, aby poszkodowany podjął czynności w celu dochodzenia roszczenia przed upływem trzech lat od dnia, kiedy dowiedział się o szkodzie i osobie obowiązanej do jej naprawienia. Nowelizacja nakłada na poszkodowanego dodatkowo obowiązek dołożenia należytej staranności w zakresie wiedzy o szkodzie i osobie zobowiązanej do jej naprawienia. Mamy zatem do czynienia z podwyższeniem normy staranności wobec wszystkich potencjalnie poszkodowanych deliktem. W przypadku poszkodowanych naruszeniem prawa konkurencji termin 3-letni został wydłużony do pięciu lat.

⁴ Dz. U. z 2021 r., poz. 275.

⁵ Dz. U. z 2004 r. Nr 90, poz. 864/2, z późn. zm.

⁶ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, Dz. U. z 2020 r., poz. 1740, z późn. zm.

Z uzasadnienia projektu ustawy o roszczeniach⁷ wynika, że omawiane wyżej art. 9 i 33 ustawy o roszczeniach transponują art. 10 dyrektywy odszkodowawczej. W kontekście zmian w treści art. 442¹ § 1 k.c. wskazano, iż „Zgodnie z tą zmianą, na równi z wiedzą poszkodowanego o szkodzie i osobie zobowiązanej do jej naprawienia będzie traktowana możliwość uzyskania przez poszkodowanego takiej wiedzy przy zachowaniu należytej staranności (tj. staranności, o której mowa w art. 355 Kodeksu cywilnego). Opisane wyżej rozwiązanie dotyczące określenia początku biegu przedawnienia należy uznać za właściwe i odpowiadające pożądanemu kierunkowi rozwoju instytucji przedawnienia nie tylko w przypadku roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej przez naruszenie prawa konkurencji, ale w odniesieniu do wszelkich roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym. Z tego względu należy przyjąć je, jako regułę ogólną i zamieścić w zmienianym § 1 art. 442¹ Kodeksu cywilnego”.

Poza omówionymi wyżej zagadnieniami podstawowymi (termin i przesłanki przedawnienia), istotne jest, że zgodnie z ustawą o roszczeniach w przypadku szkód wyrządzonych naruszeniem prawa konkurencji, które miało miejsce po wejściu w życie wymienionej wyżej ustawy, bieg przedawnienia ulega zawieszeniu z chwilą wszczęcia przez:

- 1) Prezesa UOKiK postępowania wyjaśniającego lub antymonopolowego lub
 - 2) Komisję Europejską lub organ ochrony konkurencji innego państwa członkowskiego Unii Europejskiej postępowania w sprawie naruszenia prawa konkurencji
- którego przedmiotem jest naruszenie prawa konkurencji będące podstawą roszczenia o naprawienie szkody.

Zawieszenie biegu przedawnienia w takich przypadkach ustaje po upływie roku od dnia uprawomocnienia się orzeczenia stwierdzającego naruszenie prawa konkurencji lub zakończenia postępowania w inny sposób.

Przyjęta w art. 9 Ustawy o Roszczeniach regulacja stanowi dokładną implementację art. 10 st. 4 Dyrektywy odszkodowawczej i realizuje istotny cel Dyrektywy odszkodowawczej wyrażony w jej preambule.

W pkt. 36 preambuły do dyrektywy odszkodowawczej wskazano:

„(36) Przepisy krajowe regulujące początek, długość, zawieszenie lub przerwanie biegu terminu przedawnienia nie powinny nadmiernie utrudniać wytaczania powództwa o odszkodowanie. Ma to szczególne znaczenie w odniesieniu do powództw opartych na stwierdzeniu naruszenia przez organ ochrony konkurencji lub sąd odwoławczy. W tym celu po przeprowadzeniu postępowania przez organ ochrony konkurencji powinno być możliwe wytoczenie powództwa o odszkodowanie w celu wyegzekwowania krajowego i unijnego prawa konkurencji. Bieg terminu przedawnienia nie powinien się rozpoczynać, zanim naruszenie nie ustanie, ani zanim powód nie dowie się lub zanim nie będzie można od niego zasadnie oczekiwać wiedzy o działaniu stanowiącym naruszenie, o tym, że naruszenie wyrządziło powodowi szkodę, oraz o tożsamości sprawcy naruszenia. Państwa członkowskie powinny mieć możliwość zachowania lub wprowadzenia bezwzględnych terminów przedawnienia mających powszechnie zastosowanie, pod warunkiem, że długość takich bezwzględnych terminów nie czyni korzystania z prawa do pełnego odszkodowania praktycznie niewykonalnym lub nadmiernie trudnym”.

⁷ Zob. druk sejmowy nr 1370 z dnia 8 marca 2017 r.

Biorąc pod uwagę orzecznictwo TSUE, dotyczące instytucji przedawnienia w sprawach *private enforcement* (omówione w pkt IV opracowania), należy przyjąć, że polska ustawa o roszczeniach w pełni i kompleksowo realizuje cel dyrektywy odszkodowawczej. Ustalenie natomiast, czy tak sformułowany przepis prawny gwarantuje skuteczne dochodzenie roszczeń, jest kwestią polskiej praktyki orzeczniczej, w szczególności wykładni przesłanek początku biegu przedawnienia (wiedzy poszkodowanego o szkodzie i osobie obowiązanej do jej naprawienia i oczekiwanego standardu należytej staranności w tym zakresie). Sposób rozumienia tych przesłanek jest omówiony w dalszej części opracowania (pkt III i IV) i ma uniwersalne zastosowanie.

2. Szkody wyrządzone naruszeniem prawa konkurencji, które nastąpiło przed 27 czerwca 2017 r.

Jak omówiono w pkt 1. powyżej, co do zasady ustawę o roszczeniach stosuje się do roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej przez naruszenie prawa konkurencji, które nastąpiło po jej wejściu w życie. Niemniej art. 38 stanowi, że do roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym, powstałych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, a według przepisów dotychczasowych w tym dniu jeszcze nieprzedawnionych, stosuje się przepis art. 442¹ § 1 kodeksu cywilnego w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, z tym, że jeżeli trzyletni termin przedawnienia rozpocząłby bieg przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, termin ten rozpoczyna bieg w dniu jej wejścia w życie.

Do dnia 27 czerwca 2017 r. (jest to data nowelizacji tego przepisu) art. 442¹ § 1 k.c. stanowił, że:

„Roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym ulega przedawnieniu z upływem lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia. Jednakże termin ten nie może być dłuższy niż dziesięć lat od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę”.

Dotychczasowe brzmienie kładło zatem nacisk na wiedzę poszkodowanego o szkodzie i osobie obowiązanej do jej naprawienia.

W art. 33 ustawy o roszczeniach doszło do nowelizacji art. 442¹ § 1 k.c., w ten sposób, że otrzymał on następujące brzmienie:

„Roszczenie o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym ulega przedawnieniu z upływem lat trzech od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się albo przy zachowaniu należytej staranności mógł się dowiedzieć o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia. Jednakże termin ten nie może być dłuższy niż dziesięć lat od dnia, w którym nastąpiło zdarzenie wywołujące szkodę”.

Nowe brzmienie kładzie zatem nacisk nie tylko na wiedzę poszkodowanego o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia, ale także na to, czy poszkodowany przy zachowaniu należytej staranności mógł dowiedzieć się o szkodzie i o osobie obowiązanej do jej naprawienia. Nowe brzmienie stało się zatem surowsze dla poszkodowanego. Ważna jest bowiem nie tylko jego wiedza o szkodzie i osobie obowiązanej do jej naprawienia, ale też to, czy mógł się o szkodzie i osobie obowiązanej dowiedzieć, gdyby dołożył należytej staranności.

Powyższa zmiana oznacza, że termin ten może rozpocząć bieg wcześniej, niż wynikało to z treści art. 442¹ § 1 k.c. przed nowelizacją, ponieważ początek jego biegu wyznaczać będzie nie uzyskanie rzeczywistej wiedzy, ale zaistnienie stanu, w którym poszkodowany powinien był wiedzę uzyskać.

Zmiana wprowadzona w art. 33 ustawy o roszczeniach mogłaby powodować, iż w początkowym okresie obowiązywania ustawy 3-letni termin przedawnienia przewidziany w dawnym art. 442¹ § 1 k.c. ulegałby niekiedy znacznemu skróceniu lub roszczenia po zastosowaniu przepisu w nowym brzmieniu okazywałyby się przedawnione. Z tego względu ustawodawca przyjął w art. 38 ustawy o roszczeniach regułę korygującą zasadę stosowania do przedawnienia ustawy nowej.

Art. 38 ustawy o roszczeniach stanowi, że:

„Do roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym, powstałych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, a według przepisów dotychczasowych w tym dniu jeszcze nieprzedawnionych, stosuje się przepis art. 442¹ § 1 ustawy zmienianej w art. 33 w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, z tym że jeżeli trzyletni termin przedawnienia rozpocząłby bieg przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, termin ten rozpoczyna bieg w dniu jej wejścia w życie”.

Reguła ta polega na tym, że gdyby w wyniku zastosowania ustawy nowej okazało się, że 3-letni termin przedawnienia rozpoczął bieg przed wejściem w życie nowelizacji, to termin ten rozpocznie bieg dopiero w dniu jej wejścia w życie. Chodzi o przypadki, gdy poszkodowany w dniu wejścia w życie ustawy o roszczeniach jeszcze nie wie o okolicznościach konstytuujących jego roszczenie, ale nie wie tego w wyniku niedbalstwa. Skutki tego niedbalstwa, polegające na biegu terminu przedawnienia roszczenia, poniesie dopiero od dnia wejścia w życie nowego art. 442¹ § 1 k.c. Powyższy zabieg pozwoli na uniknięcie sytuacji, w których poszkodowany czynem niedozwolonym ponosiłby negatywne skutki zmiany prawa.

Potwierdza to uzasadnienie do art. 38 ustawy o roszczeniach:

„Projektowany artykuł dotyczy stosowania w aspekcie czasowym nowelizowanego art. 442¹ § 1 k.c. Wzorem podobnych wcześniejszych przepisów intertemporalnych dotyczących regulacji z zakresu przedawnienia (por. np. art. 2 ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o zmianie ustawy – Kodeks cywilny (Dz. U. poz. 538) proponuje się, aby art. 442¹ § 1 k.c. w nowym brzmieniu miał zastosowanie także do tych roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym, które powstały przed dniem wejścia w życie projektowanej ustawy, ale nie są jeszcze przedawnione w tej dacie (przepis ten znajdzie zastosowanie również do nieprzedawnionych jeszcze roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej naruszeniem prawa konkurencji, które nastąpiło przed wejściem w życie projektowanej ustawy: do takich roszczeń – z uwagi na treść art. 37 – nie będzie miał zastosowania art. 9 projektowanej ustawy). W takich jednak przypadkach, aby na skutek wprowadzonych zmian w zakresie określania początku biegu trzyletniego terminu przedawnienia nie doprowadzić do sytuacji, w których przedawnienie nastąpiłoby znacznie wcześniej niż według reguł dotychczasowych (w skrajnych przypadkach mogłoby nawet nastąpić w dniu wejścia w życie ustawy), proponuje się

dodatkowo wprowadzenie rozwiązania, zgodnie z którym, jeżeli według nowej regulacji trzyletni termin przedawnienia rozpocząłby bieg przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, termin ten rozpoczyna bieg w dniu jej wejścia w życie”⁸.

Wymogiem zastosowania art. 38 ustawy o roszczeniach jest zatem, by roszczenie oceniane według brzmienia przepisów sprzed ustawy o roszczeniach nie było przedawnione w dniu wejścia w życie ustawy o roszczeniach (tj. by poszkodowany w dniu 27 czerwca 2017 r. nie wiedział o swoim potencjalnym roszczeniu, ale mógł wiedzieć przy dochowaniu należytej staranności). Innymi słowy, roszczenie nie może być przedawnione: (a) na podstawie dotychczasowego art. 442¹ § 1 k.c. oraz (b) na dzień 27 czerwca 2017 r. uległoby przedawnieniu, gdyby oceniać należytą staranność poszkodowanego w ustaleniu osoby odpowiedzialnej za naruszenie i szkody.

Zaprezentowany sposób wykładni art. 38 ustawy o roszczeniach w związku z art. 442¹ § 1 k.c. przyjmowany jest w orzecznictwie krajowym, jakkolwiek na dzień dzisiejszy zapadły tylko dwa orzeczenia sądów powszechnych dotyczące tego zagadnienia.

W wyroku Sądu Rejonowego dla Wrocławia Śródmieścia we Wrocławiu, Sąd wskazał:

„Zgodnie z art. 38 ustawy [Ustawy o Roszczeniach], do roszczeń o naprawienie szkody wyrządzonej czynem niedozwolonym, powstałych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, a według przepisów dotychczasowych w tym dniu jeszcze nieprzedawnionych, stosuje się przepis art. 442¹ § 1 ustawy zmienianej w art. 33 w brzmieniu nadanym niniejszą ustawą, z tym że jeżeli trzyletni termin przedawnienia rozpocząłby bieg przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, termin ten rozpoczyna bieg w dniu jej wejścia w życie. Przepis ten de facto przerywa więc termin przedawnienia roszczeń, które w dniu wejścia w życie zmiany przepisów nie uległy jeszcze przedawnieniu. Przekładając powyższe na stan faktyczny w niniejszej sprawie należy stwierdzić, iż w związku z art. 38 ustawy, trzyletni termin przedawnienia roszczenia powoda, który według ‘starych’ przepisów mijałby 30 stycznia 2018 r., uległ przerwaniu i z dniem 27 lutego 2017 r. należało go liczyć od nowa”⁹.

Kolejno w wyroku Sądu Okręgowego w Łodzi

„(...) Ta reguła intertemporalna polega na tym, że gdyby w wyniku zastosowania ustawy nowej okazało się, że trzyletni termin przedawnienia rozpoczął bieg przed wejściem w życie nowelizacji, to z mocy wskazanego przepisu rozpocznie bieg dopiero w dniu jej wejścia w życie. Chodzi tu jednak o przypadki, gdy poszkodowany w dniu wejścia w życie ustawy nowelizującej jeszcze nie wie o okolicznościach konstytuujących jego roszczenie w wyniku niedbalstwa – wtedy skutki tego niedbalstwa, polegające na biegu terminu przedawnienia roszczenia, poniesie dopiero od dnia wejścia w życie nowego art. 442¹ § 1 k.c., co pozwoli na uniknięcie sytuacji, w których ponosiłby negatywne skutki zmiany prawa”¹⁰.

Podsumowując, art. 38 ustawy o roszczeniach przerywa bieg przedawnienia roszczeń, które w dniu wejścia w życie ustawy o roszczeniach nie uległy jeszcze przedawnieniu.

⁸ Zob. Druk sejmowy 1370 z dnia 8 marca 2017 r.

⁹ Wyrok SR dla Wrocławia Śródmieście we Wrocławiu z 21.10.2020 r., X P 1138/14.

¹⁰ Wyrok Sądu Okręgowego w Łodzi z 17.12.2019 r., III Ca 1733/19.

III. Orzecznictwo krajowe odnośnie do przesłanek początku biegu przedawnienia

W kontekście dotychczasowego brzmienia art. 442¹ § 1 k.c., odnoszącego się wyłącznie do wiedzy poszkodowanego o szkodzie i osobie obowiązanej do jej naprawienia, SN wyrażał jasny pogląd. Bieg przedawnienia terminu rozpoczyna się od otrzymania przez poszkodowanego takich informacji, które, oceniając obiektywnie, pozwalają z wystarczającą dozą prawdopodobieństwa przypisać sprawstwo szkody konkretnemu podmiotowi¹¹.

W innym orzeczeniu SN uznał, że muszą to być informacje na tyle dokładne, by umożliwiły poszkodowanemu wystąpienie na drogę sądową i wypełnienie obowiązku wynikającego z art. 187 § 1 k.p.c.¹²

Stan wiedzy o osobie sprawcy nie może być wiązany z uzyskaniem pewności w tym przedmiocie, lecz wyznacza go w okolicznościach konkretnego przypadku data, w której uzewnętrznione zachowania poszkodowanego wskazywały na istnienie jego przeświadczenia w zakresie identyfikacji sprawcy. Taki zaś charakter posiada m. in. zgłoszenie żądania ukarania sprawcy czynu niedozwolonego¹³. Do istoty terminów liczonych a *tempore scientiae* należy to, że ich bieg rozpoczyna się nie od dnia, w którym poszkodowany (także osoba prawna) otrzymał jakąkolwiek wiadomość na temat sprawcy, ale dopiero od momentu otrzymania takich informacji, które, obiektywnie oceniając, pozwalają z wystarczającą dozą prawdopodobieństwa przypisać sprawstwo konkretnemu podmiotowi¹⁴.

O „dowiedzeniu się o szkodzie” można zaś mówić wtedy, gdy poszkodowany „zdaje sobie sprawę z ujemnych następstw zdarzenia wskazujących na fakt powstania szkody”, inaczej rzecz ujmując, gdy ma „świadomość doznanej szkody”. „Momentem dowiedzenia się o szkodzie jest chwila, w której poszkodowany zdaje sobie sprawę z ujemnych następstw zdarzenia, wskazujących na fakt powstania szkody i w ten sposób uzyskuje świadomość doznanej szkody. (...) Przypisanie poszkodowanemu takiego stanu świadomości jest zrelatywizowane do właściwości podmiotowych poszkodowanego, dostępnej mu wiedzy o okolicznościach wyrządzenia szkody oraz zasad doświadczenia życiowego”¹⁵.

Na gruncie nowego brzmienia art. 442¹ § 1 k.c., zgodnie z którym termin przedawnienia a *tempore scientiae* rozpoczyna się od dnia, w którym poszkodowany mógł się dowiedzieć o szkodzie przy dołożeniu należytej staranności, orzecznictwo SN i sądów apelacyjnych nadal odwołuje się do kategorii wiedzy obiektywnej, weryfikowalnej. „Nie chodzi w art. 442¹ § 1 k.c. o przypuszczenie, czy nawet przeświadczenie co do prawidłowego zidentyfikowania sprawcy szkody, ale o wiedzę na ten temat, ewentualnie jej brak wynikający z niestaranności. Wiedza na jakiś temat jest kategorią obiektywną i o ile może wynikać także z wnioskania o fakty, to jednak – by nie była jedynie spekulacją – fakty te muszą rzeczywiście zaistnieć i poddawać się jakiejś rzeczowej weryfikacji”¹⁶.

¹¹ Wyrok SN – Izba Cywilna z 06.10.2017 r., V CSK 36/17.

¹² Wyrok SN – Izba Cywilna z 27.07.2016 r., V CSK 680/15.

¹³ Wyrok SA w Szczecinie – I Wydział Cywilny z 06.06.2018 r. I ACa 904/17.

¹⁴ Wyrok SN – Izba Cywilna z 12.05.2016 r., I CSK 396/15.

¹⁵ Wyrok SN – Izba Cywilna z 13.03.2009 r., II CSK 533/08.

¹⁶ Wyrok SA w Warszawie z 3.08.2020 r., V Aca 815/19; por. wyrok SA w Katowicach z 19.10.2021 r., I ACa 262/18.

W kontekście wiedzy o szkodzie, taka wiedza „(...) nie jest rekonstrukcją rzeczywistego stanu jego świadomości, lecz stanowi przypisywanie mu świadomości wystąpienia szkody według kryteriów zrelatywizowanych do właściwości podmiotowych poszkodowanego, dostępnej mu wiedzy o okolicznościach wyrządzenia szkody oraz zasad doświadczenia życiowego, w szczególności co do powiązania zaistniałej szkody z określonym czynem niedozwolonym”¹⁷. Nadto, przyjmuje się nawet, że przy wykładni art. 442 § 1 zdanie drugie k.c. nie można abstrahować od treści art. 120 § 1 k.c., która wyraża zasadę, że bieg przedawnienia rozpoczyna się od dnia, w którym roszczenie stało się wymagalne. Dopóki szkoda nie powstanie, dopóty roszczenie o jej naprawienie w ogóle nie istnieje, w związku z tym nie sposób mówić o jego wymagalności i rozpoczęciu biegu przedawnienia.

Przyjmowana w orzecznictwie wykładnia początku biegu przedawnienia w kontekście wiedzy o szkodzie ma duże znaczenie w sprawach szkód wynikających z naruszenia prawa konkurencji i dochodzenia ich naprawienia w trybie prywatno-prawnym. W przypadku tego typu naruszeń, mamy zwykle do czynienia z potajemnym działaniem sprawców, których skutki działań można zidentyfikować dopiero po jakimś czasie. Ustalenie faktu naruszenia nie zbiega się w czasie z ustaleniem zaistnienia konkretnej szkody majątkowej. Na trudności dowodowe w tego typu sprawach wskazuje orzecznictwo TSUE i, mając je na względzie, przyjmuje odpowiednią „łagodniejszą” dla poszkodowanego wykładnię okoliczności konstytuujących początek biegu przedawnienia.

IV. Wykładnia przesłanek początku biegu terminów przedawnienia w świetle orzecznictwa TSUE

Jak wskazano we wprowadzeniu oraz pkt II niniejszego opracowania, prawo unijne – dyrektywa odszkodowawcza – nakładają na państwa członkowskie obowiązek, aby

„(p)rzepisy krajowe regulujące początek, długość, zawieszenie lub przerwanie biegu terminu przedawnienia nie powinny nadmiernie utrudniać wytaczania powództwa o odszkodowanie. Ma to szczególne znaczenie w odniesieniu do powództw opartych na stwierdzeniu naruszenia przez organ ochrony konkurencji lub sąd odwoławczy. W tym celu po przeprowadzeniu postępowania przez organ ochrony konkurencji powinno być możliwe wytoczenie powództwa o odszkodowanie w celu wyegzekwowania krajowego i unijnego prawa konkurencji. Bieg terminu przedawnienia nie powinien się rozpoczynać, zanim naruszenie nie ustanie, ani zanim powód nie dowie się lub zanim nie będzie można od niego zasadnie oczekiwać wiedzy o działaniu stanowiącym naruszenie, o tym, że naruszenie wyrządziło powodowi szkodę, oraz o tożsamości sprawcy naruszenia”.

Cytowany wyżej cel regulacyjny znajduje odzwierciedlenie w orzecznictwie TSUE. Zgodnie z wyrokiem TSUE z dnia 13 lipca 2016 r. w sprawach połączonych od C-295/04 do C-298/04¹⁸

„przepis krajowy na podstawie, którego termin przedawnienia do wniesienia skargi o odszkodowanie biegnie od dnia, w którym porozumienia lub uzgodniona praktyka zostały wprowadzone w życie, mógłby uczynić praktycznie niemożliwym wykonanie prawa do żądania naprawienia

¹⁷ Wyrok SA w Warszawie z 15.07.2020 r. I Aca 500/19.

¹⁸ Wyrok TSUE z 13.07.2016 r. w sprawach połączonych od C-295/04 do C-298/04, *Manfredi i in.*, pkt 78–81.

szkody spowodowanej przez to porozumienia lub zakazaną praktykę, w szczególności, jeśli ten przepis krajowy przewiduje także krótki termin przedawnienia oraz przewiduje, że bieg przedawnienia nie może ulec zawieszenia. W takiej sytuacji bowiem, w przypadku ciągłych i powtarzających się naruszeń, nie można wykluczyć, że termin przedawnienia upłynie zanim jeszcze naruszenie ustanie, w takim przypadku osoby, które poniosły szkody po upływie terminu przedawnienia, nie mają możliwości wniesienia skargi”.

W orzeczeniu tym TSUE wskazał, że w przypadku braku właściwych uregulowań wspólnotowych do wewnętrznego porządku prawnego każdego państwa członkowskiego należy ustalenie zasad proceduralnych, w tym ustalenie terminu przedawnienia roszczenia o naprawienie szkody spowodowanej porozumieniami lub praktyką zakazanymi przez art. 101 TFUE, przy czym muszą być przestrzegane zasady równoważności i skuteczności – osoba poszkodowana musi mieć realną i skuteczną możliwość dochodzenia swoich roszczeń odszkodowawczych.

Analogiczne wnioski interpretacyjne odnośnie do przedawnienia czynów naruszających prawo konkurencji o charakterze ciągłym, rozłożonym w czasie, można wyprowadzić z orzecznictwa polskiego, zapadającego jeszcze przed przystąpieniem Polski do UE i przed koniecznością jednolitej interpretacji prawa w ramach wspólnoty europejskiej. Na gruncie naruszenia prawa wynalazczego SN wskazał, że w wypadku, gdy naruszenie prawa w rozumieniu art. 57 prawa wynalazczego (art. 54 ustawy z 1972 r. o wynalazczości) polega na wytwarzaniu określonych przedmiotów przez dłuższy okres, w grę wchodzi jedno naruszenie o charakterze ciągłym. W takiej sytuacji bieg przedawnienia roszczeń rozpoczyna się od dnia ustania stanu ciągłego stanowiącego naruszenie prawa, a nie od dnia zaistnienia stanu bezprawnego¹⁹. Również w doktrynie wskazuje się, że zdarzeniem wyrządzającym szkodę jest moment końcowy stanu faktycznego, z którego szkoda wynikła, jeśli był on rozciągnięty w czasie (Ciszewski, 2014). Analogicznie, w ramach odszkodowania za delikt karny (przestępstwo), SN przyjął, że jeżeli przestępstwo ciągłe polega na wykorzystaniu trwałej sposobności do dokonywania zorganizowanego zaboru mienia społecznego, bieg terminu przedawnienia określonego w art. 442 § 2 k.c. rozpoczyna się z dniem, kiedy sposobność ta ustała²⁰. Podobnie SN wywodził dla okoliczności wyrządzenia szkody, której źródło jest rozciągnięte w czasie – termin przedawnienia roszczenia o naprawienie szkody rozpoczyna bieg nie od daty zdarzenia, ale od chwili, w której z przyczyn dotyczących sprawcy szkody ustał stan będący jej źródłem²¹.

Odnośnie do wykładni instytucji przedawnienia w sprawach *private enforcement*, TSUE wypowiedział się dotychczas w dwóch wyrokach, tj. w wyroku z dnia 28 marca 2019 r.²² (wyrok w sprawie *Cogeco*) oraz w wyroku z dnia 21 stycznia 2021 r.²³ w sprawie C-308/19, *Consiliul Concurentei przeciwko Whiteland Import Export SRL* (wyrok w sprawie *Whiteland*). W innych

¹⁹ Wyrok SN – Izba Cywilna z 30.04.1974 r., II CR 161/74.

²⁰ Wyrok SN z 18.07.1972 r., I PR 343/71.

²¹ Wyrok SN z 29.09.1973 r., II CR 439/73.

²² Wyrok TSUE z 28.03.2019 r., w sprawie C-637/17 *Cogeco Communications Inc przeciwko Sport TV Portugal, SA, Controlinveste-SGPS, SA I NOS-SGPS, SA*.

²³ Wyrok TSUE z 21.01.2021 r. w sprawie C-308/19 *Consiliul Concurentei przeciwko Whiteland Import Export SRL*.

orzeczeniach TSUE kwestia przedawnienia była omawiana, ale przy okazji innych zagadnień²⁴. W wymienionych wyżej wyrokach TSUE analizuje wyłącznie kwestię przedawnienia roszczeń wywodzonych z naruszenia prawa konkurencji.

Wyrok w sprawie *Cogeco* zapadł na kanwie następujących okoliczności faktycznych dotyczących przedawnienia, tj. naruszenie prawa konkurencji miało miejsce przed wejściem w życie dyrektywy odszkodowawczej, a pozew został złożony po jej wejściu w życie i po upływie terminu jej transpozycji do portugalskiego prawa krajowego.

W wyroku w sprawie *Cogeco* TSUE wskazał, że

„artykuł 102 TFUE oraz zasadę skuteczności należy interpretować w ten sposób, że sprzeciwiają się one uregulowaniu krajowemu, które z jednej strony przewiduje, iż termin przedawnienia w odniesieniu do powództw o odszkodowanie wynosi trzy lata i rozpoczyna bieg w dniu, w którym poszkodowany dowiedział się o swoim prawie do odszkodowania, nawet jeśli osoba odpowiedzialna za naruszenie nie jest znana, a z drugiej strony nie przewiduje możliwości zawieszenia lub przerwania biegu tego terminu w toku postępowania prowadzonego przed krajowym organem ochrony konkurencji”.

Z wymienionego wyżej wyroku wynika, że przepis dotyczący przedawnienia ustalający 3-letni termin przedawnienia dla powództw odszkodowawczych, rozpoczynający bieg od dnia, w którym poszkodowany dowiedział się o istnieniu szkody (niezależnie do tego, czy znana jest tożsamość sprawy i pełny zakres szkody) jest sprzeczny z zasadą skuteczności prawa Unii.

Jak wskazała Rzecznik Generalna Julianne Kokkot w opinii do wyroku w sprawie *Cogeco* „(...) zarówno rozpoczęcie się biegu terminu przedawnienia bez wiedzy o sprawcy szkody i zakresie szkody, jak i brak zawieszenia lub przerwania biegu terminu przedawnienia w trakcie postępowania przed organem ochrony konkurencji mogą nadmiernie utrudniać dochodzenie antymonopolowych roszczeń odszkodowawczych”²⁵.

Podkreślono w wymienionej wyżej opinii, że niezbędna jest wiedza o osobie odpowiedzialnej za wyrządzenie szkody. Tymczasem, przedsiębiorstwa odpowiedzialne za naruszenie reguł konkurencji mają na ogół status osób prawnych i często stanowią część grupy przedsiębiorstw lub struktury koncernu trudnych do zrozumienia dla osób postronnych. Ponadto z biegiem czasu mogą być przedmiotem restrukturyzacji.

Oznacza to, że trafna ocena prawna naruszeń reguł konkurencji wymaga w licznych przypadkach dokonywania oceny złożonych stosunków gospodarczych i wewnętrznej dokumentacji handlowej ujawnianej często dopiero na skutek pracy organów ochrony konkurencji. W przypadku zaś dochodzenia roszczeń z tytułu naruszenia prawa konkurencji, co do którego nie prowadzono postępowania publicznego, ciężar pozyskania dowodów obciąża poszkodowanego przedsiębiorcę. Nie dysponuje on takim zakresem uprawnień i kompetencji władczych, jak organy ochrony

²⁴ W kwestii ustalenia, czy przepis dotyczący przedawnienia jest zgodny z zasadą skuteczności, w myśl której przepisy krajowe nie mogą czynić wykonywania uprawnień przyznanych przez porządek prawny UE praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym por. wyroki: z 13 lipca 2006 r., *Manfredi i in.* (od C-295/04 do C-298/04, EU:C:2006:461, pkt 62); z 6 czerwca 2013 r., *Donau Chemie i in.* (C-536/11, EU:C:2013:366, pkt 27); z 5 czerwca 2014 r., *Kone i in.* (C-557/12, EU:C:2014:1317, pkt 25).

²⁵ Opinia Rzecznik Generalnej w sprawie *Cogeco*, pkt 83.

konkurencji, które pozwoliłyby mu skompletować wiedzę i materiał dowodowy. Dopiero, występując z roszczeniem, za pomocą odpowiednich wniosków dowodowych (rozdz. 3 ustawy o roszczeniach), poszkodowany może kompletować materiał dowodowy i poprzez to pozyskiwać wiedzę co do sprawcy/ów szkody i jej rozmiarów.

W sytuacji roszczeń wywodzonych z naruszenia prawa konkurencji, które miało miejsce przed wejściem w życie dyrektywy odszkodowawczej, jak w wyroku w sprawie *Cogeco*, z uwagi na zakres czasowy jej zastosowania (art. 22 dyrektywy), jej skonkretyzowane przepisy nie mają bezpośredniego zastosowania w krajowym porządku prawnym. Niemniej jednak, zgodnie z zasadą prounijnej wykładni prawa krajowego, sądy krajowe winny dokonywać takiej wykładni przepisów prawa krajowego, aby zapewnić pełną skuteczność prawa UE (dokonywać wykładni zgodnej z dyrektywą). Rzecznik Generalna w wyżej cytowanej sprawie *Cogeco*, wywodzi zasadę skuteczności prawa UE nie tyle z treści dyrektywy odszkodowawczej, która nie miała zastosowania w sprawie z uwagi na jej zakres czasowy, ale z art. 102 TFUE mającego zastosowanie w rozpoznawanej sprawie oraz z orzecznictwa TSUE²⁶. Dyrektywa odszkodowawcza jest przywoływana w kontekście prounijnej wykładni krajowych przepisów prawnych, w zakresie, w jakim precyzuje zasadę skuteczności dochodzenia roszczeń odszkodowawczych wywodzonych z naruszenia prawa konkurencji²⁷.

Wyrok w sprawie *Cogeco* ma istotne znaczenie dla wykładni przesłanek początku biegu przedawnienia oraz innych jego warunków, w sytuacji szkód wywołanych naruszeniem prawa konkurencji, które miało miejsce przed wejściem w życie ustawy o roszczeniach (przed 21 czerwca 2017 r.). W przypadku takich roszczeń, o ile są one związane z naruszeniem unijnego prawa konkurencji (art. 101 lub 102 TFUE), sądy krajowe powinny dokonywać wykładni zgodnej z wytycznymi TSUE zawartymi w wyroku w sprawie *Cogeco* w oparciu o zasadę bezpośredniego stosowania prawa UE.

Kolejny wyrok TSUE o istotnym znaczeniu dla wykładni przesłanek i warunków przedawnienia roszczeń to wyrok z dnia 21 stycznia 2021 r. w sprawie *Witheland*. Wyrok został wydany w następstwie pytań prejudycjalnych zadanych przez rumuński sąd krajowy na kanwie odwołania od decyzji rumuńskiego organu antymonopolowego. Dokonywana w nim wykładnia dotyczy terminu przedawnienia w postępowaniu publicznym, niemniej zarówno TSUE, jak i Rzecznik Generalny, odnoszą ją do roszczeń prywatnoprawnych o naprawienie szkody z tytułu naruszenia prawa konkurencji oraz odwołują się spójnie do wyroku w sprawie *Cogeco* C-637/17. W kontekście wyroku w sprawie *Cogeco*, Rzecznik Generalny podkreślił, że

„ze względu na tę ścisłą komplementarność między egzekwowaniem prawa na drodze prywatnoprawnej i egzekwowaniem prawa na drodze publicznoprawnej, z których każde służy realizacji interesu publicznego w zakresie skutecznej i wolnej konkurencji na jednolitym rynku, uważam, że zasady wyrażone powyżej przez Trybunał w przytoczonym wyroku *Cogeco* mogą mieć zastosowanie również w sprawie będącej przedmiotem niniejszego postępowania”²⁸.

TSUE w wyroku sprawie *Witheland* słusznie co do zasady stwierdził, że wobec braku wiążących przepisów prawa UE w tej dziedzinie do państw członkowskich należy ustanowienie

²⁶ Wyroki TSUE z 13.07.2006 r. w sprawach od C-295/04 do C-298/04 *Manfredi i in.* (EU:C:2006:461), pkt 62; wyrok TSUE z 06.06.2013 r., w sprawie C-536/11 *Donau Chemie i in.* (EU:C:2013:366), pkt 27; wyrok TSUE z 05.06.2014 r. w sprawie C-557/12 *Kone i in.* (EU:C:2014:1317), pkt 25.

²⁷ Zob. opinia Rzecznika Generalnej w sprawie *Cogeco*, pkt. 99, 100, 101 104.

²⁸ Opinia Rzecznika Generalnego w sprawie *Witheland*, pkt 62.

i stosowanie krajowych przepisów regulujących przedawnienie, nakładania sankcji przez krajowe organy ochrony konkurencji, w tym przepisów dotyczących zawieszenia lub przerwania biegu przedawnienia²⁹ „jednakże, jak podkreślił Rzecznik Generalny w pkt 49 opinii, choć stanowienie i stosowanie tych przepisów należy do kompetencji państw członkowskich, to jednak wykonywanie tej kompetencji powinno się odbywać z poszanowaniem prawa Unii, a w szczególności zasady skuteczności. Oznacza to, że państwa członkowskie nie mogą uczynić stosowania prawa Unii praktycznie niemożliwym lub nadmiernie utrudnionym, a w szczególności – w dziedzinie prawa konkurencji – powinny one zapewnić, by przepisy, które stanowią lub stosują, nie podważały skutecznego stosowania art. 101 i 102 TFUE”³⁰. „Ponadto należy zauważyć, że zgodnie z art. 4 ust. 3 TUE państwa członkowskie są zobowiązane nie podważać w drodze przepisów prawa krajowego pełnego i jednolitego stosowania prawa Unii oraz nie przyjmować lub nie utrzymywać w mocy środków, które mogłyby pozbawiać skuteczności przepisy prawa konkurencji mające zastosowanie do przedsiębiorstw”³¹.

Z analizy wymienionego wyżej wyroku wynika, że przepisy krajowe określające terminy przedawnienia powinny być stosowane w taki sposób, aby zapewnić równowagę pomiędzy z jednej strony celami, jakimi są zagwarantowanie pewności prawa i zapewnienie rozpatrywania spraw w rozsądnych terminach, jako zasady ogólne prawa UE, a z drugiej strony rzeczywistym i skutecznym stosowaniem art. 101 i 102 TFUE w celu poszanowania interesu publicznego, polegającego na zapobieżeniu zakłóceniom funkcjonowania rynku wewnętrznego wskutek szkodliwych dla konkurencji porozumień lub praktyk.

W celu ustalenia, czy krajowy system przedawnienia ustanawia taką równowagę, TSUE wskazuje, że należy wziąć pod uwagę wszystkie elementy tego systemu, wśród których może znajdować się między innymi data rozpoczęcia biegu terminu przedawnienia, długość tego terminu, a także przepisy regulujące zawieszanie lub przerywanie jego biegu. Należy również uwzględnić specyfikę spraw z zakresu prawa konkurencji, a w szczególności okoliczność, że sprawy te wymagają, co do zasady, przeprowadzania złożonej analizy stanu faktycznego i sytuacji ekonomicznej (analogicznie jak w wyroku w sprawie *Cogeco*). Jak wskazał Rzecznik Generalny w opinii do wyroku w sprawie *Whiteland* „trafna ocena prawna naruszeń reguł konkurencji wymaga w licznych przypadkach dokonywania oceny złożonych stosunków gospodarczych i wewnętrznej dokumentacji handlowej, ujawnianej często dopiero na skutek pracy organów ochrony konkurencji”. W kontekście przedawnienia oznacza to, że przepisy ustanowione przez poszczególne państwa członkowskie muszą umożliwiać skuteczne działanie w zakresie ochrony konkurencji, nawet w takich bardzo skomplikowanych przypadkach.

W utrwalonym i spójnym orzecznictwie TSUE³² wyraźnie podkreśla się, że w sprawach naruszenia prawa konkurencji należy mieć na uwadze fakt, iż antykonkurencyjna praktyka (działalność)

²⁹ Wyrok w sprawie *Whiteland*, pkt 45.

³⁰ Wyrok w sprawie *Whiteland*, pkt 46.

³¹ Wyrok w sprawie *Whiteland*, pkt 47.

³² Wyrok Sądu (siódma izba) z 11.07.2019 r. w sprawie T-530/15 *Huhtamäki Oyj i Huhtamäki Flexible Packaging Germany GmbH & Co. KG przeciwko Komisji* (ECLI:EU:T:2019:498); wyrok TSUE z 26.01.2017 r. w sprawie C-644/13 P *Villeroy&Boch przeciwko Komisji* (EU:C:2017:59); wyrok TSUE z 01.07.2010 r. w sprawie C-407/08 P *Knauf Gips przeciwko Komisji* (EU:C:2010:389); wyrok TSUE z 07.01.2004 r., w sprawach C-204/0, C-205/00, C-211/00 P, C-213/00P, C-217/00P, C-219/00P *Aalborg Portland i inni przeciwko Komisji*; wyrok TSUE z 06.12.2012 r. w sprawie C-441/11 *Komisja przeciwko Verhuizingen Coppens*, (EU:C:2012:778); wyrok TSUE z 27.06.2012 r. w sprawie T-439 *Coats Holdings przeciwko Komisji* (EU:T:2012:320); wyrok TSUE z 19.03.2015 r., w sprawie C-286/13 P *Dole Food and Dole Fresh Fruit Europe przeciwko Komisji* (EU:C:2015:184); wyrok Sądu (ósma izba) z 12.07.2018 r. w sprawie T-444/14 *Furukawa Electric Co. Ltd przeciwko Komisji* (ECLI:EU:T:2018:454); wyrok TSUE z 17.09.2015 r. w sprawie C-634/13P *Total Marketing Services przeciwko Komisji* (EU:C:2015:614); wyrok Sądu (ósma izba) z 12.07.2018 r. w sprawie T-438/14 *Silec Cable and General Cable*

ma charakter potajemny i w związku z tym dowody odkrywane przez KE mają zwykle charakter fragmentaryczny i rozproszony, w konsekwencji w większości spraw, istnienie antykonkurencyjnej praktyki lub porozumienia jest wyprowadzane z licznych okoliczności i poszlak, które brane pod uwagę łącznie, z braku innych możliwych wytłumaczeń, stanowią dowód naruszenia prawa konkurencji.

Wskazane w wymienionych wyżej orzeczeniach trudności KE w obszarze dowodowym w sprawach naruszenia prawa konkurencji przekładają się na możliwości ustalenia sprawców czynu przez podmiot prywatny. Poszkodowany przedsiębiorca nie dysponuje bowiem, jak już wcześniej zaznaczono, takim arsenałem instrumentów prawnych o charakterze władczym, które pozwoliłyby mu ustalić mechanizm działania uczestników zakazanego porozumienia oraz wszystkich jego aktywnych i pasywnych uczestników.

Ostatecznie zatem, jak wynika z orzecznictwa TSUE, to do sądu krajowego należy zbadanie w świetle zasady skuteczności, czy wykładnia badanego w postępowaniu głównym krajowego systemu przedawnienia wiąże się – przy uwzględnieniu wszystkich elementów krajowego systemu przedawnienia rozpatrywanego w postępowaniu głównym – z systemowym ryzykiem bezkarności czynów stanowiących takie naruszenia (Nb 57 wyroku). Owa bezkarność przedsiębiorców, którzy dopuścili się naruszenia prawa konkurencji, dotyczy, jak wyjaśnił Rzecznik, upływu krótkich terminów przedawnienia, wykładanych i liczonych restrykcyjnie (Nb 743 opinii). Wykładnia zawężająca mogłaby stanowić przeszkodę dla działania w zakresie egzekwowania prawa krajowego organu ochrony konkurencji, w szczególności, gdy specyfika sprawy wymaga złożonej analizy prawnej i ekonomicznej (wynikającej również z ilości materiału, jaki należy zbadać) oraz dalszych ustaleń, w tym dokonywanych poprzez kontrole i inne sposoby przeprowadzania dowodów (Nb 81 opinii).

Reasumując, TSUE wskazuje, że

„Gdyby okazało się, że jest tak w tym przypadku, sąd odsyłający powinien co do zasady – nie czekając na zmianę spornych przepisów krajowych na drodze legislacyjnej lub za pomocą innej procedury przewidzianej konstytucją – zapewnić pełną skuteczność obowiązkom, o których mowa w pkt 47 niniejszego wyroku, poprzez dokonanie wykładni tych przepisów w miarę możliwości w świetle prawa Unii, a w szczególności przepisów prawa z dziedziny konkurencji, stosownie do ich wykładni dokonanej przez Trybunał, w szczególności w pkt 56 niniejszego wyroku, albo w razie potrzeby poprzez odstępianie od stosowania rzeczonych przepisów (zob. analogicznie wyrok z dnia 5 czerwca 2018 r., *Kolev i in.*, C-612/15, EU:C:2018:392, pkt 66 i przytoczone tam orzecznictwo)”.

TSUE dopuszcza nawet odstępianie od stosowania restrykcyjnych terminów przedawnienia, w sytuacji gdyby miałyby to udaremniać lub poważnie utrudniać dochodzenia roszczeń z tytułu naruszenia prawa konkurencji.

Odnosząc powyższe wytyczne wykładnicze do polskiej regulacji przedawnienia, warto zauważyć, że zarówno na gruncie dawnego art. 442¹ k.c. § 1 zdanie 2 k.c., jak i obowiązującego art. 442¹ k.c., przedawnienie kończy się zależnie od tego, kiedy nastąpiło zdarzenie powodujące

Corp. przeciwko Komisji (ECLI:EU:T:2018:447); wyrok TSUE z 12.07.2011 r. w sprawie T-113/07 *Toshiba przeciwko Komisji* (EU:T:2011:343); wyrok Sądu (ósma izba) z 12.07.2018 r. w sprawie T-447/14 *NKT Verwaltungs GmbH przeciwko Komisji* (ECLI:EU:T:2018:443); wyrok TSUE z 25.01.2007 r. w sprawie C-403/04P, C-405/04 P *Sumitomo Metal Industries and Nippon Steel przeciwko Komisji* (EU:C:2007:52); wyrok TSUE z 07.07.1994 r. w sprawie T-43/92 *Dunlop Slazenger przeciwko Komisji* (EU:T:1994:79); wyrok TSUE z 16.11.2006 r. w sprawie T-120/04 *Peroxidos Organicos przeciwko Komisji* (EU:T:2006:350).

szkodę (*a tempore facti*), bez względu na datę powstania uprawnienia i jego wymagalność. Termin ten biegnie, z woli ustawodawcy, nie od chwili dowiedzenia się o szkodzie, lecz od chwili zdarzenia ją wyrządzającego. Norma ta zawiera ściśle określenie początku biegu przedawnienia, nie zastrzegając jakiegokolwiek wyjątku czy odstępstwa od tej zasady. Artykuł 442¹ § 1 zdanie drugie k.c. jest tak kategoriyczny i jednoznaczny w swym brzmieniu, iż nie pozwala na odmienną wykładnię. Można zatem przyjąć, że wykładnia zapewniająca skuteczność prawa UE w sytuacjach szczególnych mogłaby się opierać wyłącznie na tym 10-letnim terminie przedawnienia. Takie rozwiązanie wskazuje się jako przykład dopuszczanej i prawidłowej wykładni (Magnus, 2020, s. 584). 10-letni termin przedawnienia, o ściśle określonym początku, spełnia bowiem zasadniczą funkcję instytucji przedawnienia – pewności prawa.

Termin 10-letni występuje również w prawie duńskim i norweskim i nawiązuje do bezwzględniego terminu przedawnienia, o którym mowa w ostatnim zdaniu motywu 36 dyrektywy odszkodowawczej: „(...) Państwa członkowskie powinny mieć możliwość zachowania lub wprowadzenia bezwzględnych terminów przedawnienia mających powszechnie zastosowanie, pod warunkiem że długość takich bezwzględnych terminów nie czyni korzystania z prawa do pełnego odszkodowania praktycznie niewykonalnym lub nadmiernie trudnym”.

V. Wnioski

Z najnowszego omówionego m in. wyżej orzecznictwa TSUE wynika, że w sprawach deliktów, w których bezprawność wynika z naruszenia unijnego prawa konkurencji (art. 101 TFUE) oraz krajowego prawa konkurencji (art. 6 ustawy o ochronie konkurencji), tj. przepisach o identycznych celach ochrony i analogicznie ujętej przesłance bezprawności, przesłanki roszczenia materialnoprawnego (przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej) oceniać należy w świetle norm prawa unijnego (art. 101 TFUE) i jego wykładni dokonywanej przez TSUE (na zasadzie bezpośredniości, *effect utile* art. 101 TFUE)³³. Jak wskazał rzecznik generalny N. Wahl w opinii w sprawie *Skanska*, prawu krajowemu podlegają wyłącznie zasady stosowania prawa do żądania naprawienia szkody, podczas gdy zasadnicze przesłanki, a tym samym właściwą podstawę tego prawa, określa bezpośrednio art. 101 TFUE. „(...) Zgodnie z moją interpretacją orzecznictwa klasyczne kryterium równoważności i skuteczności jest stosowane wyłącznie w odniesieniu do „zasad wykonywania prawa do żądania odszkodowania” przed sądami krajowymi. Innymi słowy kryterium to ma zastosowanie do zasad, które (w ten czy w inny sposób) odnoszą się do stosowania prawa do żądania naprawienia szkody przed sądem. Tego rodzaju zasady są ustalane przez państwa członkowskie. Z kolei gdy w grę wchodzi zasadnicze przesłanki prawa do żądania odszkodowania (takie jak związek przyczynowy), to przesłanki takie są badane w świetle art. 101 TFUE”.

Z orzecznictwa TSUE wynika, że w świetle zasada jednolitego i równego stosowania prawa UE oraz treści przepisu prawa UE, który nie zawiera wyraźnego odesłania do prawa państw członkowskich dla określenia jego znaczenia i zakresu, należy zwykle nadać autonomiczną i jednolitą wykładnię w ramach UE. Powinna ona uwzględniać kontekst przepisu i cel danego uregulowania. Oznacza to w omawianym kontekście przedawnienia, że dogmatyczne koncepcje

³³ Opinia Rzecznika Generalnego i wyrok Trybunału z 14.03.2019 w sprawie C-724/17 *Vantaan kaupunki v Skanska Industrial Solutions Oy, NCC Industry Oy, Asphaltmix Oy (Skanska)*, (ECLI:EU:C:2019:100); wyrok TSUE z 5.06.2014 w sprawie C-552/12, *Kone*, (ECLI:EU:C:2014:1317); wyrok TSUE z 13.07.2006 r. w sprawach połączonych C-295/04 do C-298/04. *Vincenzo Manfredi przeciwko Lloyd Adriatico Assicurazioni SpA (C-295/04)*, *Antonio Cannito przeciwko Fondiaria Sai SpA (C-296/04)* i *Nicolò Tricarico (C-297/04)* i *Pasqualina Murgolo (C-298/04) przeciwko Assitalia SpA* (ECLI:EU:C:2006:461).

prawa krajowego, mające na celu ograniczenie bezgranicznej odpowiedzialności, takie jak doktryna dotycząca celu ochronnego normy czy też adekwatności związku przyczynowego między naruszeniem prawa a szkodą, nie mogą mieć decydującego znaczenia dla określenia zakresu stosowania art. 101 TFUE.

Przesłanki przedawnienia należą do zasadniczych przesłanek warunkujących możliwość dochodzenia roszczeń, a tym samym warunkują skuteczność instytucji *private enforcement*. Oznacza to w świetle przytoczonych argumentów TSUE, że okoliczności warunkujące początek biegu przedawnienia należy wyklądać w świetle orzecznictwa TSUE – przyjmować szerszą, a nie restrykcyjną wykładnię.

Mając na względzie zasadę skuteczności³⁴ i równoważności prawa wspólnotowego³⁵, a także uwzględniając reguły konwergencji w dziedzinie prawa konkurencji³⁶, należy taką samą wykładnię postulować w sytuacji, gdy mamy do czynienia z naruszeniem wyłącznie krajowego prawa konkurencji. Prounijna wykładnia winna mieć zastosowanie we wszystkich przypadkach naruszenia prawa konkurencji zarówno unijnego, jak i krajowego. Przyjęcie rozbieżnych interpretacji (bardziej restrykcyjnej krajowej i łagodniejszej w przypadku naruszeń prawa unijnego), skutkować będzie odmiennymi zasadami odpowiedzialności odszkodowawczej sprawców szkody, w zależności od tego, czy czyn stanowi naruszenie wyłącznie krajowego prawa konkurencji, czy też obejmuje prawo unijne. Mając na względzie zbliżony poziom rozwoju rynków państw członkowskich, ale także w zasadzie bardzo podobne struktury organizacyjne, w jakich funkcjonują przedsiębiorstwa oraz identyczny cel ochronny przepisów krajowych i unijnych, utrzymywanie różnego standardu ochrony prawnej poszkodowanych czynami naruszającymi prawo konkurencji nie wydaje się racjonalne i zasadne (podważa zasadę pewności prawa).

Bibliografia

- Ciszewski, J. (red.). (2014). *Kodeks cywilny. Komentarz*, wyd. II. Warszawa: LexisNexis.
- Gulińska, A. (2018). Komentarz W: K. Lis-Zarrias i P. Machnikowski (red.), *Ustawa o roszczeniach o naprawienie szkody wyrządzonej przez naruszenie prawa konkurencji. Komentarz*. Warszawa: C.H. Beck.
- Magnus, S. (2020). Competition damages betwixt and between past and future: Cogeco. *Common Market Law Review*, 57, 569–590.
- Olin, J.M. (2015). How Italian Colors Guts Private Antitrust Enforcement by replacing it with ineffective form of arbitration. *Einer Elhauge, Discussion Paper*, 824, 04.2015.
- Piszcz, A. i Wolski, D. (2016). *Dochodzenie przed sądem polskim roszczeń odszkodowawczych z tytułu naruszenia reguł konkurencji*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe, Centrum Studiów Antymonopolowych i Regulacyjnych, Wydział Zarządzania.
- Piszcz, A. i Stawicki, A. (2019). Roszczenia o naprawienie szkody wyrządzonej przez naruszenie prawa konkurencji, Komentarz do art. 9. System Informacji prawnej LEX.

³⁴ Zasada skuteczności prawa unijnego ma podstawę w art. 197 TFUE, który stanowi, że „skuteczne wdrażanie prawa Unii przez Państwa Członkowskie, mające istotne znaczenie dla dobrego funkcjonowania Unii, jest uznawane za sprawę będącą przedmiotem wspólnego zainteresowania”. W odniesieniu do interpretacji prawa krajowego w odniesieniu do dyrektyw zob. np. sprawa *Dorit Hartz przeciwko Deutsche Tradax GmbH* 79/83, EU:C:1984:155, w której TSUE orzekł, że prawo krajowe musi być interpretowane w sposób pozwalający na osiągnięcie celów dyrektyw.

³⁵ Zgodnie z zasadą równoważności prawo krajowe powinno chronić roszczenia wywodzone z prawa UE z równą skutecznością, jak te wywodzone z prawa wewnętrznego.

³⁶ Rozporządzenie Rady (WE) nr 1/2003 z dnia 16 grudnia 2002 r. w sprawie wprowadzenia w życie reguł konkurencji ustanowionych w art. 81 i 82 Traktatu. Tekst mający znaczenie dla EOG.